

Biblioteca și educația în societatea contemporană

Biblioteca și învățământ

Dr. Gheorghe Buluță

E-mail: gbuluta@umf.ro

Dr. Gheorghe Buluță este expert atestat al Ministerului Culturii în domeniul carte veche și bibliofilă. A fost director general al Bibliotecii Municipale „Mihail Sadoveanu” din București și al Bibliotecii Centrale a Universității de Medicină și Farmacie “Carol Davila” – București. A predat în calitate de lector cursuri de bibliografie, de istoria scrisului și a cărții, la Universitatea din București și la Universitatea „Valahia” din Târgoviște și cursuri pentru perfecționarea bibliotecarilor, la Centrul de Pregătire Profesională în Cultură. Are o bogată activitate științifică, fiind autorul a peste 20 de cărți, publicate ca unic autor sau/și în colaborare, și a peste 400 de studii, articole și recenzii. Domeniile sale de interes sunt istoria cărții și a bibliotecilor, bibliografia și managementul de bibliotecă.

Rezumat

Fenomenele psiho-sociale generate de mass-media și de noile tehnologii ale informării și comunicării la nivelul generațiilor în curs de formare au dus la practici de comunicare noi, care ocolesc bibliotecile, au dus la o revoluție în practicile muncii intelectuale, la preeminența utilizării textului față de lectura lui. În acest context, articolul analizează necesitatea creșterii rolului bibliotecii în dezvoltarea calitativă a demersului de învățământ și cercetare și aduce în atenție câteva posibile soluții care includ și un parteneriat între diversele tipuri de biblioteci, asociații profesionale ale bibliotecarilor și organizații non-guvernamentale pentru educația prin bibliotecă și salvagardarea lecturii.

Cuvinte cheie: bibliotecă, educație, lectură, copii, tineri, noile tehnologii ale informării și comunicării

Lumea contemporană, dominată de mass-media și noile tehnologii ale informării și comunicării, este plină de paradoxuri. În plină "societate a cunoașterii", tocmai cunoașterea interesează mai puțin generațiile în curs de

formare, captive în universul divertismentului și seduse de consum. Niciodată accesul la informație nu a fost mai liber, mai rapid și mai ușor, dar se pare că întotdeauna ceea ce este la îndemână nu este și râvnit.

Intre computer și televizor, "*video-copilul*", cum îl numea Giovanni Sartori (1), crește cu convingerea că numai "tocilarii" trebuie să citească, crede că efortul susținut nu are rost și că succesul este o chestiune de "tupeu" și de noroc, scenariu în care Cartea, Școala, Inteligența și Munca nu-și află locul.

Bibliotecile, mai ales cele publice și cele universitare, au de luptat cu mentalități adânc înrădăcinate, cu practici de comunicare noi, care le ocolesc, astfel încât rolul lor în educație a devenit atât de dificil, încât pare utopic.

Atitudinea familiilor în care Cartea nu-i mai preocupă deloc pe părinți, efectele perverse ori/și nocive ale televiziunii, dependența de computer sunt premise cu care școala și biblioteca au a se înfrunța cu șanse reduse.

În primul ciclu școlar lucrurile stau mai bine, cel puțin în mediul urban, dar interesul pe care învățătorii și bibliotecarii reușesc să-l trezească la copii se reduce drastic în clasele mai mari. Numeroase biblioteci publice fac eforturi remarcabile, desfășoară programe dedicate, colaborează cu școlile, imaginează oferte noi, uzează cât pot de faptul că încă există o bibliografie școlară obligatorie, dar fenomenele psiho-sociale generate de televiziunile comerciale și de puterea de captare a computerului sunt mai puternice. Nu este în intenția noastră să minimalizăm avantajele noilor tehnologii ale informării și comunicării pentru cunoaștere. Problema este că practicile de utilizare și mentalitățile care le privesc sărăcesc în loc să îmbogățească, prostesc în loc să sporească inteligența, lenevesc mintea în loc să o ascuță. Vina este a utilizatorilor, nu a tehnologiei. O statistică plasa România pe un loc fruntaș în trista performanță a *iletrismului* (2) și lucrurile nu se vor îndrepta.

În mod cert biblioteca și școala, chiar în parteneriat activ, încă atât de necesar, nu pot contracara în totalitate efectele declinului educației în familie și pe acelea ale alterării calității vieții publice prin consumul de emisiuni de televiziune stupide. Desigur, *cauza nu este cu totul pierdută* sau cel puțin *nu ne putem permite să abdicăm* de la misiunile bibliotecii publice, așa cum au fost ele enunțate în *Manifestul UNESCO pentru biblioteca publică* și în *Declarația de la Copenhaga – Bibliotecile publice și Societatea Informațională*, ale bibliotecii școlare, din *Manifestul bibliotecii școlare*, ale bibliotecilor în general, din *Declarația de la Glasgow privind bibliotecile, serviciile de informare și libertatea intelectuală* și din *Manifestul IFLA privind Internetul*. Toate aceste documente ale Federației Internaționale a

Asociațiilor de Biblioteci și Bibliotecari (IFLA) reliefează faptul că "libertatea de acces la informații, independent de mijloace și de granițe este o responsabilitate fundamentală a bibliotecii". Prin asigurarea de deschideri spre lumea cunoașterii, a cunoștințelor, a gândirii și culturii, bibliotecile sunt "garantele alegerii libere, a dezvoltării culturale, a cercetării și informării continue oferite în același timp indivizilor și colectivităților". (3)

Ideea creșterii rolului bibliotecii în dezvoltarea calitativă a demersului de învățământ și cercetare preocupă numeroase cercuri de profesioniști ai bibliotecii și ai serviciilor de informare din întreaga lume, fiind, putem spune, de o stringentă actualitate. Regăsim, de exemplu, aceste preocupări într-o serie de rapoarte și articole de specialitate.

O analiză recentă a diverselor aspecte ale "universului paralel al informației", din perspectiva mizelor, amenințărilor și oportunităților nou apărute din lumea virtuală, pentru profesioniștii informării și pentru biblioteci, propune orientarea spre noile generații de utilizatori ai Internet-ului, pe oferta de informație utilă și de valoare, eventual personalizată. Bibliotecile sunt concurate de o masă de informație nevalidată, neprelucrată, disponibilă imediat, indiferent de distanță. Este un model ce tinde să devină singurul pentru o generație născută gata conectată la Internet". (4)

Într-un raport al On-line Computer Library Center (OCLC) se arată că 89% din studenții primilor ani de învățământ folosesc un motor de căutare în cercetarea documentară și numai 2% se adresează instrumentelor de informare informatizate ale unei biblioteci. Utilizatorii, în proporție de 93% se declară satisfăcuți de această practică. (5) Într-un alt raport, referitor la comportamentul viitorilor cercetători, și anume cei din "generația Google", născuți după 1993, sunt prezentate o serie de aspecte din practica utilizării de către aceștia a bibliotecilor virtuale în cercetare și în lectura on-line. În primul rând se constată tendința de a parcurge doar o mică parte din literatura consultată, precum și o lectură diferită a documentelor pe suport electronic față de cele tipărite, mai degrabă o scanare a informațiilor, chiar un mod de a privilegia lectura on-line, evitând citirea documentului tipărit. Se observă că abilitatea în folosirea motoarelor de căutare nu are un pandant de aceeași calitate în practica evaluării informației obținute. Sunt de semnalat carențe în circumscrierea clară a nevoilor proprii de informare și în stabilirea unei strategii de căutare, suplinită doar prin interogarea motoarelor de căutare cu cuvinte ale limbajului comun. Când tinerii în discuție nu găsesc cataloagele de bibliotecă, printr-o utilizare interactivă, preferința lor se îndreaptă spre folosirea unor instrumente familiare de tip Yahoo sau Google. (6)

Asistăm, fiindu-ne greu să acceptăm, la o revoluție în practicile muncii intelectuale, la preeminența utilizării textului față de lectura lui, la adoptarea unor modalități de citire eficientă (citire-scanare, selecție rapidă, copy-paste), cu alte cuvinte la noi modalități de lucru cu textul, tot atât de diferite pentru generațiile mai vârstnice de acum, pe cât au fost la vremea lor diferențele dintre lectura unei cărți rulu față de o carte de tip codex. Accentul cade pe lectura eficientă, iar nu pe cea tradițională definită prin sintagma devenită desuetă – «zăbava cărților» (vorba lui Miron Costin – "Nu iaste altă și mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă, decât cetitul cărților").

Noile practici în folosirea Internet-ului sunt foarte variate. Într-un interviu cu un foarte tânăr cadru didactic de la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării, Universitatea București, acesta observa că mulți dintre studenții, care se pregătesc să devină jurnaliști sau comunicatori, "nu folosesc decât funcțiile de bază ale e-mail-ului, nu știu să caute informațiile pe Internet, deși sunt atrași de multi-media și de tot ceea ce este interactiv. De multe ori, nu-și dau seama ce unealtă au la dispoziție. Internetul se rezumă doar la pălăvrăgeala de pe mess și la un clip amuzant de pe You Tube". (7)

Ce pot face bibliotecile și mai ales, bibliotecarii? Un răspuns metodologic, de actualitate chiar și acum, îl găsim în scrierile profesorului Dan Simonescu (1902–1993), membru corespondent al Academiei Române: "Se vorbește adesea de «biblioteca viitorului». Esența acestui viitor, la bibliotecă, constă în modernizarea lor și, mai ales, în modernizarea gândirii slujitorilor acestora, a bibliotecilor. Biblioteca viitorului va introduce metode noi de difuzare a cărților și informare a cititorilor prin informatizarea și automatizarea diferitelor servicii. Bibliotecarul trebuie să fie pregătit din timp pentru schimbare, pentru «șocul viitorului!»" (8) O alta abordare ar fi aceea de a ne pune întrebări: cum să adaptăm oferta infodocumentară a bibliotecii la cerințele de informare și lectură ale tinerilor?; cum să renunțăm la obiceiurile noastre profesionale și să ne adaptăm la limbajul tinerilor în scopul restabilirii unei comunicări eficiente, ce pare azi atât de dificilă? Întrebări la care o soluție ar exista: "pentru a comunica împreună, trebuie să fim sincroni!" (9) Bibliotecarii ar trebui să lupte pentru menținerea statutului lor de profesioniști ai informării și de mediatori ai informației utile și de valoare, pe care o selecționează și valorifică în folosul utilizatorilor.

S-a discutat mult în privința rolului bibliotecii în realizarea unui învățământ superior de calitate. Până în prezent s-au formulat mai multe

întrebări decât soluții. Între subiectele mai mult discutate în ultima vreme merită semnalate câteva. Astfel, bibliotecile *ar trebui*: să furnizeze colecții extinse de documente digitalizate, accesibile prin cataloagele proprii ale acestor instituții; să faciliteze accesul la informație, atât în localurile proprii, cât și la distanță; să modernizeze și să diversifice serviciile pentru utilizatori; să organizeze și să dezvolte serviciile de referință on-line; să simplifice cataloagele de bibliotecă, aceasta fiind direcția spre care tind OPAC-urile din noua generație.

În fapt se poate vorbi de "necesitatea intrării bibliotecilor în lumea digitală ca *jucători cheie*, ceea ce înseamnă interconectarea eficientă cu alte instituții relevante internaționale, astfel încât ele să contribuie la dezvoltarea depozitului distribuit al cunoașterii globale". (10)

Un fenomen actual, specific formării universitare, este învățământul la distanță, care are consecințe în lumea bibliotecilor din mai multe perspective. În primul rând, bibliotecarii fără studii superioare au posibilitatea de a-și ridica nivelul de pregătire urmând asemenea cursuri. În al doilea rând, studenții din învățământul la distanță formează un public potențial pentru biblioteci, pe care acestea nu-l au în vedere.

În fiecare județ există cel puțin un centru teritorial de învățământ la distanță. Ce *ar trebui* să întreprindă bibliotecile, ținând seamă că numărul studenților este, în ultimii ani, în creștere? Iată câteva propuneri: să identifice centrele teritoriale de învățământ la distanță ale diverselor universități; să se informeze ce discipline sunt studiate, câți studenți sunt înscriși la acestea și ce lucrări sunt recomandate; să colaboreze cu centrele respective, pentru a face cunoscută oferta bibliotecii în lucrări și alte resurse info-documentare ce pot interesa programa de studiu și nevoile de documentare pentru licență-masterat; să se încerce realizarea unui parteneriat cu universitățile interesate, care pot dota biblioteca publică cu literatura (cursurile) necesare studenților, sau pot transfera pe timp determinat fondurile de publicații aferente demersului de învățământ; să ofere facultăților posibilitatea de a le face publicitate în spațiul bibliotecii. Acest din urmă demers este util publicului tânăr, ajutându-l să vadă în bibliotecă un loc în care i se propun informații centralizate și sistematizate despre ofertele de educație în toate domeniile. Dacă biblioteca publică intră în conștiința lor ca un furnizor de informație utilă în mod concret, ca o sursă de avantaje directe, este cert că statutul ei de instituție publică activă, necesară, interesantă, are de câștigat.

Poate că o serie de soluții s-ar putea găsi dacă ar exista un *Parteneriat pentru educația prin bibliotecă și salvagardarea lecturii*, care să

reunească biblioteci de diverse tipuri, indiferent de tutela lor administrativă și financiară, asociații profesionale ale bibliotecarilor, organizații non-guvernamentale, care au ca obiect de acțiune socială – copilul, tânărul și să încurajeze organizarea unor *dezbatere publice*, inclusiv în mass-media, inclusiv pe canalele accesibile prin internet. De altfel, merită reflectat asupra utilizării unor site-uri ale bibliotecilor, astfel gândite încât să atragă utilizatorii de Internet și să incite curiozitatea. De ce n-ar putea primi aceștia "spam" și de la biblioteci?

În încheiere amintesc îndemnul scriitorului indian *Rabindranath Tagore* (1861–1941): "Nu limita cunoștințele unui copil la cele ale tale, deoarece el s-a născut într-o altă perioadă".

Note bibliografice

- (1) SARTORI, Giovanni. *Homo videns. Imbecilizarea prin televiziune și post-gândirea*. București: Humanitas, 2005.
- (2) CRAIA, Sultana. *Dicționar de comunicare, mass-media și știința informării*, București: Meronia, 2008.
- (3) BULUȚĂ, Gheorghe; CRAIA, Sultana; PETRESCU, Victor. *Biblioteca în societatea informației*. București: Do-MinoR, 2007.
- (4) EISENBERG, Mike. The paralell information universe. În: *Library Journal*, May 2008.
- (5) *College Students' Perceptions of the Libraries and Information Resources: A Report to the OCLC Membership*. Dublin (Ohio): OCLC, 2006.
- (6) Centre for Information Behaviour and the Evaluation of Research (Ciber) at University College London (UCL), *Information Behaviour of the Research of the Future: a Ciber Briefing Paper, 11 janvier 2008* – accesibil pe: www.ucl.ac.uk/slais/research/ciber/downloads/ggexecutive.pdf.
- (7) "Cititorii sînt și 1și 0" – interviu cu Manuela Preoteasa. În: *Dilema Veche*, VI, nr. 264, 5–11 martie 2009.
- (8) Cartea și biblioteca. În: *Centenar Dan Simonescu, Cartea și biblioteca. Contribuții la istoria culturii românești*. Antologie, prefață, tabel cronologic, bibliografie selectivă și note de Gheorghe Buluță și Victor Petrescu. Târgoviște: Bibliotheca, 2002.
- (9) TOUITON, Cecille. Les nouveau usages des generations internet: un défi pour les bibliothèques et les bibliothécaires. În: *Bulletin des bibliothèques de France*, t. 53, nr. 4, 2008.
- (10) PORUMBEANU MADGE, Octavia-Luciana. *Bibliotecile medicale și utilizatorii de informații din România în era digitală*. București: Editura Universității din București, 2011.

Bibliografie

BULUȚĂ, Gheorghe; CRAIA, Sultana; PETRESCU, Victor. *Biblioteca azi. Informare și comunicare*. Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2004.

- BULUȚĂ, Gheorghe; CRAIA, Sultana; PETRESCU, Victor. *Biblioteca în societatea informației*. București, Do-MinoR, 2007.
- CRAIA, Sultana. *Comunicare și spațiu public la români*. București: Editura Meronia, 2005.
- PORUMBEANU, Octavia-Luciana. Educația în societatea cunoașterii și rolul structurilor infodocumentare. În: *Lucrările Conferinței Internaționale „Educație și creativitate pentru o societate bazată pe cunoaștere”*, organizată la București în perioada 22–23 noiembrie 2007. București: Editura Universității „Titu Maiorescu”, 2007, pp. 24–28.
- PORUMBEANU, Octavia-Luciana. Educația în societatea informațională / Education in the Information Society. În: *Studii de Biblioteconomie și Știința Informării / Library and Information Science Research*, nr. 11/2007, Editura Universității din București, 2007, pp. 129–136.
- PORUMBEANU, Octavia-Luciana. *Managementul cunoașterii și structurile infodocumentare*. Ed. a II-a. București: Editura Universității din București, 2011.